

Den obestämda straffdomen.

Föreläsning vid tillträddandet af professuren i straffrätt och juridisk encyklopedi vid Upsala universitet den 13 september 1913

af Folke P:son Wetter.

Vår tids straffrätt står i reformens tecken. Äfven den svenske lagstiftaren har gripit sig an verket att reformera rättsreglerna angående brott och straff. Och i olikhet mot tendensen inom vår strafflagstiftning ända sedan tillkomsten af 1864 års strafflag synes för honom för närvarande stå klart, att ej partiella reformer, utan endast en fullständig om- och nydaning kan tillfredsställa rättslivets kraf.

Inför ett reformarbete af denna omfattning löpa emellertid de värden, hvilka innehållas i den gällande rätten, lätt nog fara för att underskattas. Sådant är ju ingen ovanlig företeelse, då i förhandenvarande förhållanden yppats väsentliga bristfälligheter, och bereder ofta reformiffrarna en ställning, gynnsammare än den, hvartill de nya ideernas eget värde berättigar. Vid dylika tillfällen är det därför särskild anledning att söka så noggrant som möjligt klarlägga och förutsättningslöst värdera de tillgångar, öfver hvilka man redan förfogar, för att ej annat än efter moget öfvervägande släppa ur händerna värden, dem man under föregående utveckling tillkämpat sig.

I detta syfte har jag i dag satt såsom min uppgift att belysa innehållet och värdet af en för den gällande straffrätten väsentlig grundsats, nämligen den, att straffet be-

stämnes af den brottsliges i brottet ådagalagda skuld, och i enlighet härmed äfven till art och mått fixeras af domstolen vid straffets ådömande. I motsats härtill har inom nyare tidens kriminalpolitik med styrka rests krafvet på obestämda straff, d. v. s. straff, hvilka ej omedelbart af domstolen fixeras med hänsyn till det begångna brottet, utan först senare definitivt fastställas i betraktande af de verkningar, som verkställigheten af straffen i framtiden gifver vid handen.

Problemet om sådana obestämda straff uppstår på grund af sakens natur endast i förhållande till frihetsstraffen. Men då dessa straff enligt gällande rätt inom mera betydande straffbarhetsgrader äro så godt som allenahärskande, blir detta problem icke desto mindre ett af strafflagstiftningens centralaste.

Hvilka syften vill man då ernå genom införandet af obestämda frihetsstraff?

Man brukar åskådliggöra detta genom att hänvisa till behandlingen af sjukdomar, i hvilka man velat se en med brottsligheten analog företeelse med karaktär liksom denna af ett på en gång individuellt och socialt ondt. »Antag« säger en svensk läkarevetenskapsman, som gjort sig till målsman för denna uppfattning*), »att man ville ordna sjukvården efter samma principer som behandlingen af brottslighet. Tänk oss ett förslag, att för hvarje sjuk människa stadga obligatorisk sjukhusvistelse under viss tid olika för hvarje sjukdom, exempelvis för influensa en vecka, lunginflammation två, magkatarr tre, nervfeber sex, hjärtfel åtta veckor etc. etc. Det vanvettigt löjliga i ett sådant förslag skulle naturligtvis genast inses af en och hvar. Och likväl skulle till förmån för ett sådant förslag kunna åberopas den erfarenheten, att för ett icke ringa antal sjukdomar förloppets långvarighet i genomsnitt kan beräknas med en viss grad af sannolikhet. — Inom straffrätten har

*) Schuldheis, Brottslighetens bekämpande, Svenska Dagbl. 1907.

likväl en liknande orimlighet blifvit satt i system och upphöjts till princip.«

Det är äfven odisputabelt riktigt, att hvarje verksamhet i syfte att förbättra en brottsling och återvinna honom till samhället såsom en för framtiden ofarlig individ, väsentligen måste gestaltas enligt den med sådan skärpa framhållna analogien med förbättrande sjukdomsbehandling. De åtgärder, som i denna riktning vidtagas, måste till en början antaga olika karaktär allt efter arten af de omständigheter i den brottslige individens person, hvaraf hans brottslighet kan antagas beroende. Är den brottslige minderårig, och beror i sammanhang därmed brottsligheten på bristande utveckling och karaktärsmognad, är ett uppfostrande och karaktärsdanande omhändertagande på sin plats. Är brottsligheten betingad af abnormitet i psykiskt afseende hos den handlande, måste detta hans själstillstånd sökas förbättradt. Ligger åter brottslighetens orsak i alkoholmissbruk, liderlighet eller lättjefullhet, måste ingripas med en verksamhet, som går ut på ett afvänjande från de skadliga vanorna resp. ett tillvänjande till regelbundet arbete. Och vid alla dessa olika behandlingsformer gäller såsom väsentlig den gemensamma förutsättningen, att den tid, under hvilken den brottslige för ändamålet måste beröfvas friheten, omöjligen kan på förhand nöjaktigt bestämmas, utan måste göras beroende af behandlingens resultat. Först då den brottslige blifvit förbättrad, men äfven så snart så är förhållandet, är hans frigifvande på sin plats.

Men den obestämda domens betydelse är ej uttömd därmed, att den ingår såsom integrerande led i en dylik förbättringsverksamhet. Dess tillämpning är därutöfver påkallad äfven vid det frihetsberöfvande, som ej längre har till ändamål förbättring, utan allenast oskadliggörande af oförbätterliga brottslingar.

I detta afseende bör särskildt uppmärksammas, att den oförbätterlighet, hvarom här är fråga, vidtager redan

vid den punkt, där den praktiska möjligheten för en af samhället öfvad förbättringsverksamhet upphör. Ty äfven om man kunde antaga, att det skulle lyckas kriminalpsykologien både att uppspåra de personliga orsakerna till all slags brottslighet och att anvisa medel till deras undanrödjande — något som denna vetenskap för närvarande endast i ytterst blygsam omfattning mäktar — så ligger det icke desto mindre i sakens natur, att förbättringsåtgärder i öfverensstämmelse därmed endast kunna komma till stånd inom ganska snäfvva gränser. Utanför dessa kan samhällsskyddet förverkligas allenast genom den brottsliges oskadliggörande. I följd häraf kan ett frihetsberöfvande, hvars enda uppgift är den brottsliges afstängande från samhället, komma att drabba äfven sådana individer, i förhållande till hvilka möjligheten till förbättring ingalunda kan antagas helt och hållet utesluten. I dessa fall öppnar den obestämda domen möjlighet till ett frigifvande på grund af förbättring, som trots frånvaron af särskild behandling från samhällets sida tilläfvventyrs kan komma att inträda. Ja, ovissheten i diagnosen talar till och med för att äfven utan pröfning af de individuella förutsättningarna i denna riktning göra hvarje oskadliggörande frihetsberöfvande på detta sätt obestämdt.

Det är den bestående förtjänsten hos den s. k. moderna skolan inom straffrättsvetenskapen att hafva framhållit den brottslige individens förbättring och oskadliggörande såsom medel i samhällsskyddets tjänst och att hafva utredt konsekvenserna af dessa medel i olika riktningar. Det är också denna skola, som företrädesvis gjort sig till tolk för nödvändigheten att vid ett frihetsberöfvande i dessa syftens tjänst tillämpa obestämd dom. Men emot denna förtjänst svarar en lika stor ensidighet i förhållande till andra medel i kampen mot brottsligheten och framför allt, då det gäller att i detta afseende bedöma den gällande rättens straff. På denna punkt har man inom den moderna riktningen tyvärr alltför ofta stannat vid det resultatet, att,

för att begagna nyss citerade svenske vetenskapsmans ord, straffet är ett orimligt eller löjligt försök att förverkliga just syftet att förbättra eller oskadliggöra.

Det framstår på grund häraf såsom en nödvändig uppgift för anhängarna af den klassiska straffrätten att utreda, hvilken betydelse, som tillkommer straffet i samhällets kamp mot brottsligheten. Det duger icke att, såsom vanligen skett, söka komma den obestämda domen till lifs genom att hänvisa till de stora vanskligheter, som äro förenade med bedömandet af den personliga samhällsfaran och huruvida den brottslige såsom förbättrad kan frigifvas eller icke. Däraf förändras på intet sätt det förhållandet, att brottslingars förbättring och eventuella oskadliggörande uppbäras af ett samhällsintresse. Det blir en ömtålig uppgift att väga detta intresse mot individens frihetskraf och svårigheterna mana här tvifvelsutän till att iakttaga den största försiktighet. Men själfva utgångspunkten, förbättring resp. oskadliggörande såsom medel i samhällets hand att förebygga brottslighet, kvarstår orubbad, äfven om man vid dessa medels användande måste taga med i räkningen den faktor, som heter mänsklig ofullkomlighet.

Inför frågan om straffets betydelse i kampen mot brottsligheten må till en början erinras om tvenne olika hufvudvägar för all brottspreveperande verksamhet. Ty samhällets skyddsbehof riktar sig ej blott emot den brottslige individen, den ende, hvarom fråga är i sammanhang med nyssberörda åtgärder till förbättring och oskadliggörande. Samhällsskyddet kräfver därutöfver ett förebyggande af rättsöfverträdelser i förhållande till den obestämda kretsen af individer i allmänhet i samhällsomgifningen. Vid sidan af den individuella preventionen innefattar skyddssynpunkten äfven den allmänna, generella, preventionen, den senare i betydelse ingalunda underlägsen den förra.

Den föreliggande frågan kan därför äfven ställas sålunda: hvilket värde tillkommer den gällande rättens straff såsom individuellt och allmänt prevenerande?

Att förebyggandet af en verkan är betingad af kunskapen om dess orsaker är en sanning, som klart framhållits ej minst af den moderna straffrättsskolan. Redan från början har man inom denna häfdat brottets ätiologi såsom själfständig gren af kriminalvetenskapen i vidsträckt mening. Såsom fundamentalsats har man här utgått från iakttagelsen, att brottsligheten utgör produkten af orsaker både inom och utom den brottsliges person. Då brottet har karaktären af en mänsklig handling, komma närmare bestämdt i detta afseende i betraktande å ena sidan den handlandes viljebeskaffenhet, å den andra de yttre förhållanden, hvilka upptagas i den handlandes föreställningsmedvetande och såsom motiv påverka hans vilja. Af dessa båda orsaksgupper i förening är handlingen resultat. Men däraf följer äfven omedelbart, att en med sjukvård analog förbättrande behandling af individen, äfven om den suppleras med ett eventuellt oskadliggörande, ej utlömmar möjligheterna till verksamhet i brottspreventionens tjänst. Af dessa åtgärder beröres endast den ena sidan af de här verkamma faktorerna: den individuella viljebeskaffenheten. För preventionen föreligger därutöfver äfven den möjligheten att utgå från denna viljebeskaffenhet oförändrad och i stället taga sikte på de utifrån tillkommande motiven för att i denna riktning vare sig undanrödja förefintliga motiv till brott eller tillskapa nya sådana, ägnade att afhålla därifrån. Vid sidan af förbättring framträder, ehuru därmed stundom på ett olyckligt sätt sammanblandad*), motivförändring såsom en ny väg för samhällets preventionsverksamhet.

Tydligt är äfven, att sistnämnda möjlighet att förebygga brottslighet ingalunda är utesluten från att komma i betraktande vid rättsföljder af brott, hvilka drabba den brottslige individen själf. Intet hindrar, att samhället emot

*) Se t. ex. Löfgren, Om obestämda straffdomar i Förhandl. vid Kriminalkongressen i Stockholm 1911, ib. 1912, s. 138, 139.

denne ingriper på ett sätt, som är ägnadt att för framtiden afhålla från brott, och då denna verkan kan länkas inträda i förhållande till såväl den af rättsföljden drabbade individen som samhällsmedlemmarna i allmänhet, erbjuda sig här medel till både individuell och allmän prevention.

I själfva verket är det också i denna riktning man sedan gammalt sökt betydelsen af den gällande rättens straff. Härvid har man emellertid alltför ofta velat se straffets hufvudsakliga betydelse i dess förmåga att verka afskräckande. Enligt denna vid Feuerbachs namn främst knutna uppfattning, hvilken samlat anhängare ända fram till närvarande tid*), skulle det i straffet ingående lidandet såsom sådant vara den faktor, hvilken kunde förmå individerna att hellre än att ådraga sig detsamma afstå från rättsöfverträdelsen. Men det visar sig, framför allt vid en undersökning af de straff, hvilka i gällande rätt utmätas vid de särskilda brotten, att en dylik preventiv afskräckning föreligger såsom en alltför tillfällig verkan af straffet för att kunna tillmätas någon väsentligare betydelse.

Skall det blifva möjligt att komma till rätta med hvad straffet förmår i preventionens tjänst, måste man leda tanken in i helt andra banor. Man måste börja med att erinra sig den betydelse, som tillkommer beröm och tadel såsom faktorer hvilka påverka det mänskliga handlandet. Redan enskildes på ett eller annat sätt till uttryck komna värdering är i detta afseende ingalunda betydelselös. Men framför allt blir i denna riktning betydelsefull den värdering, hvilken möter individen från hans samhällsombifning i gemen, hvilken drabbar hans handlande från det rättssamhälles sida, af hvilket han är medlem. Det offentliga erkännandets förmåga att vara bestämmande för ej blott enstaka mänskliga handlingar, utan till och med ett

*) T. ex. Gareis, Enzyklopädie, Giessen 1913, s. 176 f., Löffler, Gutachten i Verhandl. des 31. Deutschen Juristentages II, Berlin 1912, s. 774 f.

helt lifs samhällsgagnande verksamhet är en i historien väl känd företeelse. Och på motsvarande sätt är tydligt, att äfven den samhälleliga förkastelsesdomen öfver den mot rättsordningen brytande individen och hans handling äger förmåga att verka afhållande från dylika och andra rättsöfverträdelser.

I öfverensstämmelse härmed kunna redan det blotta konstaterandet och formliga uttalandet, *att* en rättsöfverträdelse ägt rum, äga prevenerande betydelse. Jag behöfver endast erinra om den gällande rättens varning. Till formen ett strafflidande, hvilket ålägges den felande, innebär varningen i realiteten intet annat än hvad nu sagts. I sin tillämpning i förhållande till ämbets- och tjänstemän borgar den icke desto mindre oftast med full tillförlitlighet för den framtida efterlefnaden af det rättsbud, hvars öfverträdande konstaterats.

Men en prevention i denna riktning kan än vidare utvecklas under anknytning till en företeelse med karaktär af empiriskt gifven verklighetsfaktor, med hvilken lagstiftaren har att räkna. Denna företeelse är den i det mänskliga medvetandet, sådant detta för närvarande faktiskt är beskaffadt, djupt rotade vedergällningsföreställningen, föreställningen att godt lönas med godt och ondt med ondt. Denna föreställning öppnar för samhället en möjlighet att genom att tillfoga ett lidande — liksom för öfrigt äfven genom att tilldela belöning — på ett alldeles särskildt sätt göra lefvande samhällets värdering af ett gifvet handlande. Genom att tillfoga ondt kan samhället på det mest oförtydbara sätt gifva uttryck åt, att ondt blifvit gjordt. Och det blir härigenom vidare möjligt att genom det olika mått af lidande, som tillfogas, gifva uttryck åt olika grader af förkastelsesdom och därmed den olika betydelse, som i samhällets ögon tillägges den ena eller andra rättskränkningen.

Fasthåller man detta, kan man ej fränkänna den gällande rättens straff ett betydande värde såsom medel för

den samhälleliga preventionen. Likgiltigt är härvid, om straffet ursprungligen gestaltats just med detta preventions-syfte för ögonen, eller om tilläfventyrs strafflidandets inträde såsom rättsföljd af det samhälleligt onda handlandet af lagstiftaren i öfverensstämmelse med vedergällningsföreställningen, tillagts själfständigt värde. Såsom vedergällande, såsom inträdande i öfverensstämmelse med den förkastelsedom, det skuldomdöme, som kommer brottsligheten till del, verkar straffet i enlighet med det sagda i alla händelser prevenerande.

Sammanställes detta resultat med det närmast förut sagda, komma att vid sidan af hvarandra framträda tvenne själfständiga medel till förebyggande af brottslighet. Det ena är att förbättra eller, där detta ej låter sig göra, att oskadliggöra den brottslige individen. Det andra medlet är att straffa denna individ. Af dessa kan straffet verka på angifna sätt prevenerande såväl gent emot den brottslige själf, hvilken det drabbar, som i förhållande till samhällsomgifningen i allmänhet, hos hvilken genom detsamma inskärpes samhällets förkastelsedom öfver den brottsliga handlingen. Åtgärder till förbättring eller oskadliggörande verka däremot uteslutande till individuell prevention. I allmänpreventiv riktning kunna de tänkas verksamma allenast i den mån utsikten att underkastas förbättring eller oskadliggörande kan verka afskräckande. Och detta är knappast i nämnvärd grad förhållandet. Det hör ju på intet sätt till dessa skyddsåtgärders väsen, att de träffa individen såsom ett lidande. Tvärtom sökes vid dem skyddsändamålet ernådt med minsta möjliga lidande för denne, och svårigen kan ur afskräckningssynpunkt tilläggas värde åt ett rättsingrepp, hvars egenskap af lidande för den däraf träffade individen samhället samtidigt sträfvar att såvidt möjligt neutralisera. Härtill kan äfven läggas, att för den, som verkligen räknar med risken af de rättsliga påföljderna af brottet, det i dessa fall snarast blir utsikten att genom att ådagalägga förbättring vinna tidig frigifning, som träder

i förgrunden framför möjligheten af långvarig frihetsförlust.

De olika utvägar, som med afseende å den individuella preventionen sålunda stå till buds, föranleda till att i hvarje särskildt fall pröfva, huruvida straff eller förbättring resp. oskadliggörande bör komma den brottslige till del. Allt eftersom afgörandet utfaller i den ena eller andra riktningen, kommer situationen för samhällets brottspreverande verksamhet i det hela att gestalta sig väsentligen olika. Ty under det att i ena fallet den individuella och den allmänna preventionen båda kräfvat straff, komma i andra fallet att samtidigt krävas för den individuella preventionen särskilda förbättrande resp. oskadliggörande åtgärder och för den allmänna preventionen såsom eljes straff. I sistnämnda fall äro tydligen nämnda skyddsåtgärder och straff hvar för sig föremål för själfständiga, af hvarandra oberoende samhällsintressen. —

Med det sagda hafva vunnits de fasta utgångspunkter, som äro nödvändiga för att rätt bedöma den obestämda straffdomen. Det var de särskilda åtgärderna till förbättring och oskadliggörande, hvilka konsekvent kräfdes en tillämpning på obestämd tid, och det är då till en början klart, att fråga om obestämdhet alldeles icke uppkommer i de fall, där äfven den individuella preventionen bör tillgodoses genom straff. Väl kan här motsättningen mellan denna och den allmänna preventionen gifva anledning till konflikter, framför allt med afseende å straffets storlek. Men om något annat än bestämda straff är det i dessa fall aldrig fråga.

Men icke heller å det område, där den individuella preventionen kräver åtgärder till den brottsliges förbättring eller oskadliggörande, äro förutsättningarna för en obestämd straffdom utan vidare för handen. Hvarje sammankoppling med straffet är nämligen utesluten i alla de fall, där förbättringssyftet kräver behandlingsformer af annan art än som kan förenas med verkställigheten af ett frihets-

straff. Så till exempel kunna uppfostringsåtgärder i förhållande till minderåriga eller förbättrande behandling af förminskadt tillräkneliga individer såsom regel ej förenas med det tvång, som för ett frihetsstraff är oeftergillig förutsättning. I dylika fall blir det omöjligt att genom straffets förändring från tidsbestämt till obestämdt skörda någon vinst för den individuella preventionen. Förbättringssyftet måste i stället tillgodoses genom särskilda åtgärder utan samband med straffet, hvars utkrävande fortfarande alltid uppbäres af allmänpreventionsintresset. Ja, situationen blir här tvärtom ej sällan den, att straffet och den brottsliga förbättring råka i kollision med hvarandra, så att straffet blir till men eller hinder för förbättringssyftet. Ett tillgodoseende af den individuella preventionen tvingar i så fall till att undanskjuta straffet på bekostnad af den allmänna preventionen. En illustration härtill erbjuder utvecklingen i England af lagstiftningen angående minderåriga brottslingar. Enligt en lag från 1854 kunde den minderåriga först efter utståndet frihetsstraff öfverlämnas till en Reformatory School. År 1893 gjordes straffets föregående verkställighet beroende af domstolens pröfning i det särskilda fallet och sedan år 1899 träder uppfostringspåföljden obligatoriskt i straffets ställe, en ståndpunkt, hvilken som bekant hos oss 1902 års lagstiftning angående minderåriga brottslingar omedelbart intagit.

I motsats till sistberörda situationer kännetecknas det område, där fråga om obestämd straffdom öfverhufvud kan uppkomma, däraf, att för den individuella preventionen ej erfordras andra åtgärder än sådana, hvilka kunna förenas med verkställigheten af ett frihetsstraff. Då man under denna förutsättning föreslagit, att helt enkelt göra frihetsstraffet till sin tidslängd obestämdt, är grunden därtill tydligen det i och för sig allt erkännande värda sträfvet att medels en och samma rättsföljd tillgodose såväl den allmänna som den individuella preventionen, den allmänna därigenom, att rättsföljden bibehålles vid sin karaktär af

straff, och den individuella därigenom, att straffet såsom obestämdt öppnar möjlighet att förbättra eller oskadliggöra den brottslige. Inför denna anordning har man emellertid ej kunnat undgå att taga intryck däraf, att en obestämdhet utan vidare föga skulle stå tillsammans med allmänpreventionsintresset. *En viss proportion* mellan det begångna brottet och det strafflidande, hvilket den brottslige slutligen underkastas, har man därför så godt som enstämmigt ansett sig ej kunna undvara. De begränsningar med afseende å den obestämda straffdomen, som häraf följa, ligga i väsentligen tvenne riktningar.

Först och främst har man velat från de obestämda straffens tillämplighetsområde helt afskära å ena sidan den gröfsta och å andra sidan den lindrigaste brottsligheten. Vid de gröfsta brottsfallen är grunden till undantaget tydligen den, att hänsyn till den allmänna preventionen under inga förhållanden medgifva möjligheten till frigifning redan vid någon tidpunkt, då ett förbättringsresultat kunde vara för handen. Begränsningen i förhållande till de lindrigaste brottsfallen afser omvänt att förekomma, att straffet genom obestämdheten i dessa fall ej kommer att uppbäras af förkastelsesdomen öfver brottet och därmed blefve likaledes skadligt för samhällsauktoriteten. Härtill kommer i sistnämnda fall särskildt, att de lindrigaste brottsfallen vanligen äro att återföra på en så ringa grad af samhällsfara hos den brottslige, att redan från den individuella preventionens egen synpunkt något så synnerligen starkt intresse i ett ingripande ej gör sig gällande*).

Den andra viktiga begränsningen i tillämpningen af de obestämda straffen har man funnit i den s. k. relativt obestämda straffdomen, d. v. s. en dom, som innebär obestämdhet allenast inom vissa gränser, hvilka antingen på förhand uppställas i lagen eller af domstolen fixeras vid

*) Det föreligger i dessa fall »not serious danger, but rather inconvenience and annoyance to the public«, Smith, Criminal Law in the United states, New York 1910, s. 70.

straffets ådömande. Man utgår då ifrån, att det vid en ordinär stöld exempelvis är af mindre betydelse, om straffet slutligen stannar vid ett halft eller ett års frihetsberövande, men att det likväl ej vore rimligt att tillämpa ett frihetsstraff under flera år eller af allenast någon månads tidslängd. Med detta betraktelsesätt kommer man till domar, hvilka lyda på frihetsstraff i $\frac{1}{2}$ —2, 2—5, 5—10 år o. s. v. För dessa gränser skulle hänsyn till den allmänna preventionen vara afgörande. Inom desamma skulle den faktiska strafftiden sedan bestämmas af syftet att förbättra, eller, där förbättring ej kan förverkligas, att oskadliggöra den brottslige individen.

Men äfven bedömandet af den obestämda straffdomen i denna dess sista position kan efter min mening ej utfalla i annat än en riktning. Väl kan man från den allmänna preventionens synpunkt gifva den relativt obestämda straffdomens förespråkare rätt däruti, att det inom vissa gränser är af mindre betydelse, om den ena eller andra kvantiteten strafflidande tillfogas den brottslige. Men är, såsom jag här gjort gällande, riktigt, att straffets allmänt prevenerande verkan framför allt ligger däri, att detsamma hos omgifningen inskräpper samhällets förkastelsesdom öfver den begångna rättsöfverträdelsen, då är härför oeftergillig den förutsättningen, att strafflidandet också framträder såsom bestämdt af det begångna brottet, såsom en vedergällning för detta. Straffets verkan i den allmänna preventionens tjänst står och faller med den omständigheten, att detsamma inträder just för den brottsliga handlingens skull. Om det sålunda än inom vissa gränser är af mindre betydelse, *hur* man straffar, är det dock alltid nödvändigt, att det är *för det begångna brottet* man straffar. Men just denna förutsättning är det, som brister vid hvarje obestämdt straff, äfven det relativt obestämda. Strafflidandet framträder där såsom, låt vara med vissa begränsningar, bestämdt icke af brottet, utan af den brottsliges framtida förbättring eller oförbätterlighet.

Innebär således äfven den relativt obestämda straffdomen i verkligheten ett uppgifvande af straffets allmänt prevenerande verkan, kommer härtill vidare, att denna form af institutet från synpunkten af den individuella preventionen innebär en uppenbar halfmesyr. Vål vore kanske ej så mycket att säga därom, att individen stundom förblifver förlustig sin frihet utöfver hvad förbättringssyftet i förhållande till honom kräfver — om blott därmed kunde skördas någon verklig vinst för den allmänna preventionen. Så mycket viktigare är däremot, att genom den relativa begränsningen uppåt verkligt samhällsfarliga individer fortfarande skulle komma att med rättslig nödvändighet försättas i frihet redan innan faran i deras personer blifvit i tillräcklig grad undanröjd. Visserligen erbjuder den förlängning, som äfven den relativt obestämda straffdomen innebär i jämförelse med de bestämda straffen, alltid en viss större möjlighet att tillgodose individens förbättring. Tillfyller är denna möjlighet dock endast ifråga om de ej alltför inrotadt farliga brottslingarna. I förhållande till de *farligaste*, framför allt de, hvilka måste oskadliggöras, är däremot den relativt obestämda straffdomen ineffektiv. Och detta får så mycket mindre förbises, som införandet af ifrågavarande institut lätt kan gifva skenet af en tillfyllesgörande reform.

Det kan med stöd af det sagda tryggt påstås, att å ena sidan den obestämda straffdomen inom ett samhälle, hvilket fortfarande tillägger betydelse åt straffets allmänt prevenerande verkningar, ej äger någon framtid, samt att å andra sidan de obestämda straffen ej heller kunna i längden tillfredsställa den lagstiftare, som medvetet vill uppgifva den allmänna preventionen och uteslutande inrikta sig på en ensidig individuell prevention genom förbättring och oskadliggörande. Detta bestyrkes äfven af utvecklingen inom den nord-amerikanska rätten, hvarest den obestämda straffdomen i nyare tid först omsalts i praktiken. Med allt klarare skärpa betonas här, att den obestämda straffdomen

är ett led i öfvergifvandet af den gamla metoden att straffa och tillämpandet i dess ställe af individualpreventiv behandling, *a reformatory system* i stället för det nedärfda *punitive system**). Men därmed har den obestämda straffdomen nedsjunkit till en öfvergångsform i syfte att maskera förändringen från det ena systemet till det andra och med allenast temporärt existensberättigande.

Men är det då meningen, att genom bibehållande af de till tiden bestämda straffen fortfarande på samma sätt som hittills »släppa lös» på samhället farliga brottslingar? Ingalunda! Det oriktiga i en sådan slutledning ligger efter det förut sagda i öppen dag. Straffet gör ej särskilda åtgärder för individuell prevention öfverflödiga, där samhällsskyddet kräfver den brottsliges förbättring eller oskadliggörande, utan dessa ändamål måste oberoende af straffet själfständigt tillgodoses. Tala nu, enligt hvad jag här sökt uppvisa, afgörande skäl emot att i en och samma rättsföljd tillgodose både den allmänna och den individuella preventionen, återstår endast att här använda skilda rättsföljder: straff i den allmänna preventionens tjänst och därjämte särskilda åtgärder till individens förbättring eller oskadliggörande. Att tillgripa denna utväg borde så mycket mindre vara förenadt med betänkligheter, som särskiljandet af straff och individuella skyddsåtgärder på intel sätt lägger hinder i vägen för att tillgodose just det intresse, som ytterst gifvit uppslaget till tanken på obestämd straffdom: den brottsliges berättigade kraf att ej underkastas större rättsingrepp än samhällets intressen med nödvändighet kräfva. Ty så snart skyddsåtgärden, den må gå ut på oskadliggörande eller förbättring, kan förenas med verkställigheten af ett frihetsstraff, kan detta senare, äfven om det ådömes på bestämd tid, alltid så långt strafftiden medgifver utnyttjas i nyssnämnda systens tjänst. Det kan då hända, att vid strafftidens tilländalöpande en under verkställigheten öfvad

*) Smith, anf. arb. s. 65 f.

förbättringsverksamhet redan medfört önskad resultat, och hvarje särskild skyddsåtgärd är då obehöflig. Det kan äfven hända, att den brottslige vid samma tidpunkt ej är förbättrad eller oskadliggjord, och de särskilda åtgärder i sådan riktning, som samhällsintresset kan påkalla, kunna då, skilda från straffet, i tiden ansluta sig till detta. För öfrigt — något, som här ej behöfver särskildt utföras — hindrar den principiella självständigheten mellan straff och skyddsåtgärder inbördes ingalunda, att dessa vid den praktiska gestaltningen ömsesidigt påverka och modifiera hvarandra.

Resultatet af min framställning af den obestämda straffdomen kan därför sammanfattas sålunda, att med detta institut äro förenade väsentliga olägenheter från såväl den allmänna som den individuella preventionens synpunkt, men att samtidigt alla i detta sammanhang betydelsefulla intressen kunna tillgodoses genom utbildande vid sidan af straffet af särskilda individuella skyddsåtgärder.

Äfven ur ett par andra synpunkter, hvilka till sist endast må antydast, är detta resultat betydelsefullt. Det upphäfver den skarpa skillnaden mellan sådana fall, då den individuella preventionen kan förverkligas inom straffets ram, och dem, då samma ändamål förutsätter åtgärder af annan art. Därmed vinnes, att de spörsmål, till hvilka individens förbättring och oskadliggörande gifva anledning, komma att ställas i ett sammanhang för hela det hithörande området. Hvad detta åter betyder, framgår bäst, om man betänker vikten af de intressen, hvilka det här gäller att på ett följdriktigt sätt väga mot hvarandra: samhällets skyddsbehof och individens frihetskraf.

Betydelsefullt är vidare det nämnda resultatet ej minst därigenom, att ett strängt särskiljande af individuella skyddsåtgärder och straff är ägnadt att väsentligen underlätta införlifvandet med det allmänna rättsmedvetandet af den individualpreventiva samhällsverksamheten. Att här gå tillväga efter amerikanskt föredöme och söka införa dessa skyddsåtgärder under masken af straff, är ett för-

farande, som säkerligen i längden hämnar sig själft. Däremot finnes ingen anledning att antaga, att ej det allmänna rättsmedvetandet skall ställa sig förstående för det förhållandet, att med straffens humanisering och därmed följande minskad förmåga hos denna rättsföljd att eo ipso åstadkomma den brottsliges förbättring eller oskadliggörande, det förr eller senare blir en bjudande nödvändighet att tillgodose sistnämnda behof genom att vidtaga särskilda åtgärder. För ett straff, som vinner sitt bestämmande af annat än det begångna brottet, kan däremot rättsmedvetandet antagas komma att ännu länge stå främmande.
